

**ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

КАЗКИ ДОБРИХ СУСІДІВ

**ПТАХА ЩАСТЯ
КАЗАХСЬКІ НАРОДНІ
КАЗКИ**

Харків
«ФОЛІО»
2020

ПТАХА ЩАСТЯ

Був час, коли одні люди ходили в дорогому одязі, а інші носили короткі драні кожухи. Жив тоді під небом дуже скупий бай Келден. Багато різної худоби було у жадібного бая, доглядали за ними пастухи і раби. І був серед пастухів Казангап — зовсім ще хлопчисько. Пас він байських ягнят. Не було в Казангапа ні батька, ні матері, він увесь час був з ягнятами — вдень на пасовищі, вночі спав разом з ними в загоні. В одну з ночей наснився Казангапу дивний сон, нібито світить над його головою сонце, внизу сяє місяць, а біля ніг б'ються двоє ягнят, ось-ось розіб'ють собі лоби. Злякався пастух: не приведи Аллах, повбивають ягнята одне одного, бай не погладить по голівці, вижене бідного сироту. Кинувся він до ягнят з криком, щоб розігнати їх, і прокинувся. Дивиться: тихо навколо, ягнята мирно сплять. До самого ранку пастух не зімкнув очей. Все думав до чого б цей сон, а ранком розповів про сон байському сину Асаубаю — своєму однолітку.

Асаубай з цікавістю вислухав пастуха і попросив продати йому сон. Хай хлопчина навзаєм візьме скільки хоче худоби з батькових кошар.

Розгубився Казангап, не міг зрозуміти, чи серйозно говорить Асаубай, чи жартує. Побіцяв хлопець дати відповідь через три дні і погнав ягнят на пасовисько. Цілий день думав: «Сон мій гарний: не купував би Асаубай поганий сон. Старі люди

кажуть, що сон інколи збувається. А якщо я захочу продати сон, Асаубай обдурить мене — нічого не заплатить та ще й по-сміється. А не продам — поб'є й вижене. Погано і так і так. Степ широкий — піду куди очі дивляться».

І Казангап пішов.

Багато днів змінювалось ночами, йшов Казангап все далі й далі від рідних місць. Ночував, де підстерігала ніч, а на світанку — далі. В один з вечорів зупинився він біля великих тополь, що стояли в степу. Зладнав собі постіль, перекусив чим бог послав, ліг і відразу міцно заснув. Хай спить, не будемо його турбувати, а наша розповідь буде про інше.

Цією територією, де стояли тополі, володів хан Таусагір. Суворий бул хан Таусагір, але справедливий. Далеко за межами його ханства знали Таусагіра як чесного і розумного чоловіка і йшли до нього за порадами.

Хан мав двох доньок-красунь, Гуляйім і Гулмахіру. Дівчата були дуже розумні, Гулмахіра до того ж була чаклункою — вона знала мову джинів і пері. Сестри жили дружно, любили одна одну. Коли вони підросли, поклялись ніколи не розлучатися.

Прийшов час видавати доньок заміж, і хан знайшов їм наречених — синів багатих і відомих батьків. Батьки домовились зіграти весілля в один день.

Засумували дівчата — не подобались їм наречені. І розлучатись вони не хотіли. Думали, думали, як їм буде краще, і придумали вийти заміж за одного джигіта. Був такий джигіт у степу, бідний пастух бая, але гарний собою. Звали його Сагіт.

Послали сестри вірного слугу за джигітом, і коли він приїхав, розповіли йому про своє бажання вийти за нього заміж. Розгубився юнак і зрадив одночасно. Запитав, що йому потрібно робити. Розумна Гулмахіра запропонувала: хай Гуляйім з Сагітом втікають, знайдуть прихисток, а потім до них приєднається й вона, Гулмахіра. Порада Гулмахіри сподобалась, і Гуляйім вирішила втікати цієї ж ночі. Вона домовилась із Сагітом зустрітись опівночі в степу — біля тополь.

Ніч була темною-претемною. Сагіт пішов на призначене місце, але заблукав.

Опівночі Гуляйім приїхала до тополь і бачить — спить джигіт (пам'ятаєте, там ніч змусила заночувати Казангапа). Дівчина розбудила його, думаючи, що то Сагіт, звеліла сісти на коня і вони поїхали.

На світанку Гуляйім здивувалась, побачивши поряд із собою невідомого джигіта, брудного, одягненого в лахміття. Юнак також здивовано дивився на неї. Дівчина від досади трохи не заплакала: як негарно з нею обійшлася доля! Але вороття не було, як буде так і буде. І дівчина вирішила поєднати своє життя з цим чоловіком — мабуть, сам Аллах послав їй його.

Джигіт бул молодий, ставний, гарний обличчям, а очі горіли вогнем. Сподобався він Гуляйім. Дівчина розповіла про себе, Казангап, так звали хлопця, теж розповів про своє горе. Сподобались вони одне одному. Гуляйім дала юнакові одяг, який принесла для Сагіта, наказала йому помитися в річці і перевдягнутись.

Обрали вони місце на березі річки, зробили балаган і стали жити. Гуляйім наказала Казангапу говорити всім стороннім, що вони брат і сестра. Казангап ходив на полювання, ловив рибу. Гуляйім допомагала йому.

Одного разу на балаган наїхали мисливці. Це був головний візир місцевого хана, Касен, зі своїми друзями. Дуже сподобалася ханському візирю Гуляйім, і він намислив недобре. Повернувшись додому, Касен розповів ханові про дівчину небаченої вроди.

— Вона єдина варта бути вашою дружиною, — лестив хитрий візир кволому, німичному ханові.

А в самого засіла в голові думка, будь-що зробити Гуляйім своєю дружиною. Доручив помічникам доставити дівчину в палац. А сам покликав Казангапа та й каже йому:

— Наш хан тяжко хворий. Допомогти йому можуть тільки «білі ліки Сулеймена». Знайди ці ліки, інакше позбудешся голови.

Убитий горем Казангап повернувся додому. Занепокоєно зустріла його дружина.

— Чим ти стривожений, коханий? Ніколи ще не бачила я тебе таким.

Розповів Казангап про доручення візира.

— Це не варто уваги, — заспокоїла Гуляйім чоловіка. — Завтра йди до головного візира й попроси в нього скакуна з табуна хана. Скакуна буду вибирати я. Хай візир накаже прогнати повз мене всіх коней вервечкою, по одному.

На ранок пастухи, за наказом Касена, прогнали перед Гуляйім і Казангапом всі табуни. Вже багато сотень коней пройшло перед очима молодих людей. І ось, нарешті, Казангапу сподобався вороний кінь.

Проте Гуляйім порадила взяти сірого коня.

*Полетить, як вихор, швидконогий жорга,
Стукають по такиру підкови.
Кожного з ним переможеш лихого,
Бо кінь — то є крила джигіта.*

Послухав Казангап розумну дружину, осідлав сірого коня. Зібрала Гуляйім чоловіка в далеку дорогу, на прощання дала листа.

— Їдь у володіння мого батька хана Таусагора, — сказала вона. — Листа передаси моїй сестрі Гулмахірі. Вона допоможе знайти «білі ліки». Тобі важко буде пробратися до палацу. По обидва боки від воріт височать гори, вони постійно то сходяться, то розходяться. Слідкуй, коли гори розсунуться і ворота відкриються, швидко проїжджай, інакше будеш роздавлений разом з конем.

Поїхав Казангап. Довго їхав чи коротко, нарешті добрався до володінь хана Таусагора, успішно проїхав через ворота і віддав листа Гулмахірі.

Зраділа Гулмахіра звістці від сестри, тепло прийняла джигіта, заховала його від очей суворого батька. Взяла дівчина

свою чарівну хустку, махнула нею — відразу навколо неї зібрались джини і пері.

Звеліла їм дівчина роздобути «білі ліки Сулеймена».

Наступного дня Казангап з «білими ліками» вирушив додому. Приїхав джигіт, але ханові Асаухану вже не потрібні були ліки, Аллах взяв його на небеса.

Помер хан, і люди вирішили вибрати собі нового хана. Випустили вони, за звичаєм, із клітки «птаху щастя». Ханом повинен стати той, на чий будинок сяде птаха. Птаха полетіла у бік від міста і всілась на балаган Казангапа і Гуляйім. Розгнівався Касен і наказав випустити птаху ще раз. Повторилось те саме. Випустили птаху втретє. Знову птаха сіла на балаган Казангапа. Однак не довелося Казангапу керувати народом. Касен оголосив, що птаха помилилась і сіла не на той будинок.

Зовсім не стало життя Казангапу: його постійно переслідував Касен. Гуляйім боялася за життя чоловіка і послала його з листом до батька. Скоро прибув з військом Таусагор і влаштував суд. Велів у призначений час випустити «птаху щастя». Птаха вчетверте сіла на балаган Казангапа.

Зарізали за звичаєм білого верблюда, посадили Казангапа на білу кошму і оголосили його ханом.

Гулмахіра, яка приїхала з батьком, разом з Гуляйім розповіли батькові все від початку до кінця і слізно просили не розлучати їх. Таусагор погодився і влаштував велике весільне свято.

Люди не пам'ятали хана, справедливішого від Казангапа. Він всіляко прагнув полегшити життя народу і через те користувався повагою і любов'ю.

Проїшов час, і дружини в один день подарували Казангапу синів.

Якось втомлений Казангап ліг раніше спати. Малюки-сини гралися біля батькового ліжка в асікі. В обох було по литому із золота асіку-битку. Тільки хан задрімав, як раптом щось гупнуло. Розплющив Казангап очі й бачить: в голові сидить одна дружина, біля ніг — друга. Діти граються в асікі. І Казан-

гап згадав свій давній сон, як над його головою сяяло сонце, біля ніг світив місяць, а двоє ягнят бились лобами. Щасливий хан розсміявся і розповів дружинам про причину сміху. Жінки розповіли про себе і Сагіта.

Наступного року Казангап на прохання дружин розшукав Сагіта — він батрачив у одного бая — і зробив його своїм головним візиром. Сагіт виявився на диво розумним джигітом і добре допомагав ханові. Скоро він одружився з гарною дівчиною. Обидві сім'ї жили дружно до самої смерті.

* * *

ЗМІСТ

Птаха щастя.....	3
Батир Боран.....	9
Донька візира.....	14
Золотий ніж.....	17
Три мудрі поради.....	20
Джигіт і багач.....	23
Мудра дівчина.....	26
Караглиш.....	28
Жезтирнакі, Пері і Мамай.....	32
Ермагамбет.....	39
Донька хана і візир.....	43
Швець і хан.....	47
Цар і беркут.....	49
Щастя Кадира.....	57
Порада голубів.....	63
Бай і пастух.....	72
Як барани вовків налякали.....	74